

úvodník

REPREZENTACE NÁRODA – POTŘEBUJEME ELITY?

Před 120 lety se narodil prof. MUDr. Vladimír Vondráček, DrSc.

Často se hovoří o tom, že každý celek, instituce, stát potřebuje své vedoucí osobnosti, své elity. Našemu národu se často přičítá, že nám tito lídři scházejí díky komplikované historii. Co to ale elita je a kdo do ní patří? Nejsm ani historik, ani filosof a asi bych se zde pustil na tenký led. V jednom naučném slovníku jsem si ale přečetl, že elita (z latinského *eligere* = vybírat, vyvolit) je společenskovědní termín, označující kategorie osob, které v určitém systému či subsystému zaujímají vedoucí nebo jinou významnou úlohu, a to díky svým individuálním vlastnostem, profesionálním kvalitám či sociálnímu postavení. Původně bylo tohoto termínu užíváno v souvislosti s předměty a výrobky vysoké kvality, až na přelomu 18. a 19. století jím začaly být označovány vysoce postavené společenské skupiny.

Zakladatel učení o elitě, italský politický teoretik Gaetano Mosca, který vydal v r. 1896 dílo „*Elementi di scienza politica*“, propagoval užší pojetí tohoto pojmu, které asi převládá. Řadil sem pouze tzv. mocenskou elitu, která má ve svých rukou rozhodující prostředky politické moci a ovládá jimi ostatní příslušníky společnosti. To znamená, že sem patří především politici. Tomuto pojetí odpovídají výsledky průzkumu veřejného mínění provedeného před časem jedním celostátním periodikem. Mezi 20 nejvlivnějších Čechů současnosti bylo zařazeno 19 politiků s jasně vedoucími tehdejšími prezidentem a předsedou vlády a... Karel Gott.

Moscův současník Vilfredo Pareto naproti tomu tvrdil, že elita existuje ve všech oblastech života a patří k ní ti, kteří jsou v tom kterém odvětví lidské činnosti nejúspěšnější, případně nejvýkonnější. Tomuto pojetí, kterému osobně více fandím, odpovídají výsledky jiné ankety provedené stejným deníkem, ale tentokrát mezi 70 vybranými osobnostmi. I zde v „top twenty“ převládali politici na čele s prvními dvěma prezidenty. Karel Gott je též zařazen. Avšak častěji se tu již vyskytují reprezentanti jiných oblastí: tři finančníci, dva představitelé duchovního života, jeden průmyslník a jeden umělec. Ještě stále žádný lékař, i když jedenáctý Tomáš Halík je bývalý zaměstnanec naší kliniky a vzděláním též psychoterapeut.

Je známou skutečností, že význam jednotlivých žijících osob se těžko hodnotí a teprve historický odstup dovolí jejich objektivnější posouzení. Ale i pak je to obtížné. Americký astronom a fyzik Michael Hart se o to opakovaně pokusil vydáním knihy „100 nejvlivnějších osobností dějin“ a sklídl někdy i hysterickou kritiku. Byl mocnější Petr Veliký, Lenin, Stalin nebo Gorbačov, jak zařadit Mao Ce-tunga či Džingischána, na jaké místo patří Abraham Lincoln, Thomas Jefferson, John Fitzgerald Kennedy nebo Ronald Reagan? Je podle mého názoru dobře, že Hart se přiklonil k názoru Francise Bacona ze 17. století. Ten tvrdil, že (...) monumentální díla ducha a učenosti jsou dalece trvalejší než monumenty moci nebo rukou, což doložil přetrvávající slávou Homérových veršů na rozdíl od celé řady zchátralých a zničených paláců, hradů či chrámů. Na první místa svého žebříčku tak Michael Hart zařadil proroka Mohameda, Isaaca Newtona, Ježíše Krista, Buddhu, Konfucia a svatého Pavla. V jeho hodnocení již jsou na tom relativně dobře i lékaři nebo vědci s medicínou spojení. Louis Pasteur je na 11. místě, dále jsou zařazeni Alexander Fleming, William Harvey, Gregory Pincus a další. Mezi stovkou osobností jsou i dva naši rodáci – Sigmund Freud a Johann Gregor Mendel.

Kam zařadit Vladimíra Vondráčka (1895–1978)? Ve výše zmíněných anketách a přehledech na mezinárodní ani národní úrovni se neumístil. Avšak jeho osobnost je jistě pro českou psychiatrii důležitá a jeho význam překračuje hranice našeho oboru. V tomto směru jsou vystihující věty z monografie „Dějiny Univerzity Karlovy“, kde se uvádí: „Jednou z mediálně nejoblíbenějších postav poválečné pražské medicíny se stal i lékařský polyhistor, mj. klinický psycholog a v 60. letech přednosta psychiatrické kliniky Vladimír Vondráček.“ Na jiném místě zmíněné publikace se píše: „Paměti vydaných tiskem (míněno po roce 1918) vyšlo nemnoho, snad právě proto měly a mají, jako paměti Vondráčkovy, Mařatkovy, Kalistovy nebo Václava Černého značný ohlas nejen v širší veřejnosti, ale i mezi badateli.“ Myslím, že tyto dvě citace podtrhují to nejpodstatnější z Vondráčkova života. Velké a široké znalosti velké části medicíny,

schopnost psát populárně vědecká díla, ovlivňovat nejenom odborníky z oblasti medicíny ale i mimo ni, působení na veřejnost.

K těmto charakteristikám bych ještě dodal dva snad méně důležité rysy, a to sice určitou míru podivínství, ale také životní moudrost. Dovoluji si uvést dva příklady. Na knihách z Vondráčkovy osobní knihovny byla dvě razítka – „M.U.Dr. V. Vondráček, Praha-I, Perlová 10“ a „Pozor! Ukradeno z knihovny D^r. Vondráčka“. Příklad druhý: V osobním dopise ze dne 23. 6. 1970 napsal: „Prorokuji, že paní MUDr. (...) bude pedopsychiatra velká. Prosím, vzpomeňte si na mne 31. 12. 2000, až se přiblíží třetí tisíciletí, a doufám, že zjistíte, že jsem se nemýlil.“ Pan profesor se nemýlil.

Jsem přesvědčen, že občas neškodí se zastavit, zamyslet se nad našimi kořeny a tradicemi, nad naší duší, která někdy vědomě, ale často i nevědomě ovlivňuje směr a způsob našeho myšlení i celého dalšího života. Pevně věřím, že každá společnost potřebuje řád, nikoliv neměnný, ale evolučně kultivovaný. Tedy též určité udržování tradic. Významné osobnosti naší historie určitě přispívají ke kultivaci našeho prostředí a naopak nepřispívají, jako některé naše současné „celebrity“, k takzvanému „žďáření“ země, jak ho kdysi vtipně popsal Ludvík Vaculík.

prof. MUDr. Jiří Raboch, DrSc.